

Международный научно-популярный журнал

ISSN 2073-333X

Наука и жизнь Казахстана Қазақстанның ғылымы мен өмірі

№6 (33) 2015

ШЕСТАКОВ Дмитрий Анатольевич

Президент Санкт-Петербургского Международного
Криминологического клуба, Заслуженный деятель науки России,

МАЗМУНЫ - СОДЕРЖАНИЕ - CONTENT

Нурманбетова Джамиля Нусупжановна ИНДИВИД, ИНДИВИДУАЛЬНОСТЬ, ЛИЧНОСТЬ КАК АКТУАЛЬНЫЕ КОНЦЕПТЫ ФИЛОСОФИИ	6
ЗАҢТАНУ – ЮРИСПРУДЕНЦИЯ – JURISPRUDENCE	
Шестаков Д.А. ТЕ ИССЛЕДОВАНИЯ МЕСТНОЙ ПРЕСТУПНОСТИ	12
Селихов Д.А. ПЕРЕСЕЛЕНЧЕСКОЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ КАК СПЕЦИФИЧЕСКАЯ ФОРМА РЕГУЛИРОВАНИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО КРЕДИТА (1861-1905 гг.).....	17
Алиева Н.Н. НЕКОТОРЫЕ КРИМИНОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ СЕМЕЙНО-БЫТОВОГО НАСИЛИЯ	23
Гасанзаде С.Б. ГАРАНТИИ ПРАВ ЖЕНЩИН И ДЕТЕЙ В ЭКСТРЕМАЛЬНЫХ УСЛОВИЯХ	30
Номоконов В.А. БОРЬБА С ПРЕСТУПНЫМИ ОРГАНИЗАЦИЯМИ В РОССИИ: В ПОИСКАХ ОПТИМАЛЬНОЙ МОДЕЛИ	34
Чураев А.И., Грачева Ю.В. ОСВОБОЖДЕНИЕ ОТ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ПО УК РФ: ПРОБЛЕМЫ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА И ПРИМЕНЕНИЯ	43
Абдиров Н.М. ПРОКУРАТУРА В СИСТЕМЕ ОРГАНОВ ВЛАСТИ ПРАВОВОГО ГОСУДАРСТВА	51
Абдиров Н.М. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СОВРЕМЕННОЙ ПРЕСТУПНОСТИ В ВОПРОСАХ КООРДИНАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРОКУРАТУРЫ	55
Сайтбеков А.М. К ВОПРОСУ О «ДЕТСКОЙ ПОРНОГРАФИИ»	60
Аликулов А.М. ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ПРЕСТУПНОСТЬ КАК КРИМИНОЛОГИЧЕСКОЕ ПОНЯТИЕ	63
Аликулов А.М. УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ПРЕСТУПЛЕНИЙ В СФЕРЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	67
Тажибаев Б.Н. «ДӘРІГЕРЛІК КАТЕ» МЕДИЦИНАЛЫҚ ҚЫЛМЫСТЫҚ ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТАРДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕСІ РЕТИНДЕ	71
Жамалдинов В.Н. НАЦИОНАЛЬНЫЙ ПРЕВЕНТИВНЫЙ МЕХАНИЗМ В КАЗАХСТАНЕ: ПОНЯТИЕ, ПРАВОВАЯ ПРИРОДА, СУЩНОСТЬ И НАЗНАЧЕНИЕ	76
Телеуев Г.Б. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЭНЕРГЕТИКАЛЫҚ ҚҰҚЫҒЫНЫң КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ	78
Естемиров М. КОРПОРАЦИЯ, КОРПОРАТИВТІК ҚАТЫНАС ЖӘНЕ КОРПОРАТИВТІК ҚҰҚЫҚ ҰҒЫМДАРЫНЫң СИПАТТАМАСЫ	85
Жумагулов Т.Б. ГОСПРОГРАММА ПО УПРАВЛЕНИЯМ ВОДНЫМИ РЕСУРСАМИ КАЗАХСТАНА - НОВЫЙ ИМПУЛЬС РАЗВИТИЮ ВОДНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ. ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ.	92
Абилова М.Н. УСТАНОВЛЕНИЕ СОДЕРЖАНИЯ НОРМ ИНОСТРАННОГО ПРАВА: ВОПРОСЫ ТЕОРИИ И ПОДХОД ЗАКОНОДАТЕЛЯ.....	95
Әмірбекова А.Ш., Рахметов Е.Ш. ДАМУШЫ МЕМЛЕКЕТТЕРДІҢ ДУНИЕЖҰЗІЛІК САУДА ҰЙЫМЫ Дауладарды шешу Жүйесінде сот шығындарын төлеу қабілеттілігі.....	100

ПЕДАГОГИКА – PEDAGOGY

Исаева Г.В.

МЕТОДИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ПРИМЕНЕНИЯ
ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ В ИНТЕГРАТИВНОМ ОБУЧЕНИИ 104

Касымова Р.С., Рамазанова С.А.

САЛАУАТТЫ ЖАСТАР - БОЛАШАГЫМЫЗДЫҢ АЛТЫН ТІРЕГІ 107

Касымова Р.С., Молласан Қ.Ш.

«ҚҰТТЫ БІЛІК » ДАСТАНЫ – ТҮРКІ ХАЛЫҚТАРЫНЫң РУХАНИ ӨЗЕГІ 110

Ортаев Б.Т., Омаров Б.С.

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГ-ЖАТТЫҚТЫРУШЫЛАРДЫң КӘСІБИ
ҚҰЗЫРЛЫҒЫН АНЫҚТАУДАҒЫ НЕГІЗГІ МӘСЕЛЕЛЕР 112

Сейсенбеков Е.К., Абишев К.С., Дауленбаев М.Т.

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ МОТИВАЦИИ СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКОЙ
И ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ К ЗАНЯТИЯМ ФИЗИЧЕСКОЙ
КУЛЬТУРОЙ 117

Тлебалдиева М.Д.

ҚАЗАҚСТАН МЕН ТҮРКИЯ АРАСЫНДАҒЫ БІЛІМ БЕРУ КЕҢІСТІГІН
ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫң ЗАҢНАМАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ 123

Тлебалдиева М.Д.

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҚАЗАҚ-ТҮРІК ЛИЦЕЙЛЕРИНІң БІЛІМ БЕРУ
ЖҮЙЕСІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ 129

ФИЛОЛОГИЯ – PHILOLOGY

Канафиева К.К.

ТҮЛҒАНЫҢ ТІЛДІК БЕЙНЕСІ: ҚҰРЫЛЫМЫ ЖӘНЕ УӘЖДЕМЕЛІК,
ЛИНГВОКОГНИТИВТІК, ПРАГМАТИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ 133

Тинейбаева А.М., Мейрбекова Г.П., Сартбаева Д.К.

О ПОЭЗИИ В ДЕТСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ ТЮРКСКИХ НАРОДОВ 139

Құлманов Қ.С., Абдуова Б.С., Ашенова А.Т.

ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫң ДУНИЕТАНЫМЫНДАҒЫ ТІЛДІК ҰАҚЫТ БЕЙНЕСІ 143

Иманқұлова М.А.

А.БАЙТҰРСЫНҰЛЫ ЕҢБЕКТЕРІНДЕГІ ТАҢЫМ ТЕОРИЯСЫНЫҢ
БАСТАҮ ҰСТАНЫМДАРЫ 150

Сафонова Л.В., Нурбаева А.М.

МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЕ АСПЕКТЫ КОГНИТИВНОЙ ПОЭТИКИ
РЕКЛАМНОГО ТЕКСТА 154

ӨНЕРТАНУ – ИСКУССТВОВЕДЕНИЕ - ART

Попов В.И.

СТАНОВЛЕНИЕ 3D КИНЕМАТОГРАФА КАК НОВОГО НАПРАВЛЕНИЯ
В КИНОИСКУССТВЕ КАЗАХСТАНА 158

Мертенов Е.Б.

ЕВРАЗИЙСТВО В СОВРЕМЕННОМ ИСКУССТВЕ КАЗАХСТАНА: ПУТИ И ПОИСКИ 161

Естемиров М.

Қазак Гуманитарлық Заң Университетінің PhD бағдарламасы бойынша ізденуші

КОРПОРАЦИЯ, КОРПОРАТИВТІК ҚАТЫНАС ЖӘНЕ КОРПОРАТИВТІК ҚҰҚЫҚ ҮЙІМДАРЫНЫҢ СИПАТТАМАСЫ

Резюме. В статье рассматриваются понятие корпорации, корпоративного права и корпоративных отношений. Также, анализируются различные научные позиции, характеризующие эти понятия. Особое внимание автором обращено на правоприменительную практику. Сделаны выводы о достоинствах и недостатках правового регулирования корпоративных отношений.

Ключевые слова: корпорация, корпоративное право, корпоративные отношения, правоприменительная практика

Summary. In this article author examines the main concepts of corporation, corporate law and corporate relations. Also, here was given various scientific positions characterizing these definitions. Special attention is paid by the author to the law-enforcement practice. Conclusions are drawn on merits and demerits of legal regulation of corporate relations.

Key words: corporation, corporate law, corporate relation, law-enforcement practice.

2011-2012 жылдары отандық басылым беттерінде корпорация үйіміна қатысты, жауапкершілігі шектеулі серіктестікі корпорация ретінде қарастыруға болатындығы не болмайтындығы жайлы пікірталастар орын алған еді [1,27-28]. Сол пікірталас барысында, отандық зерттеуші Ф.С. Карагусов өз пікірін келесідей мазмұнда білдірген болатын «... Корпорации - это организации, созданные на основе членства. Членские права - это какие? Прежде всего, имущественные права, связанные с получением определенной выгоды от вложенного в корпорацию актива. Я считаю, что к корпорациям относятся коммерческие юридические лица, акционерные общества и хозяйствственные товарищества, производственные кооперативы.» [2].

Ал, коммерциялық емес үйімдардың кейір нысандарын корпорация санатына жатқызуға келер болсақ, бұған қатысты да зерттеушілер арасында ортақ пікір жоқ. Мысалы, отандық зерттеуші Ф.С. Карагусов мүшелікке негізделмеген коммерциялық емес үйімдарды корпорация санатына жатқызуға болмайтындығын айтады [3]. Дегенмен, мұндай пайымдарды жоққа шығаратын да пікірлер білдірілуде. Мысалы, ресейлік зерттеуші Е.А. Суханов мұндай байламдардың жасалуына белгілі-бір деңгейде американдық

корпоративтік құқықтың ықпал етіп тұрғандығы және материалдық емес, әралуан «идеалды» мақсаттарды көздейтін үйімдардың негізсіз назардан тыс қалып келе жатқандығы жайлы пікір білдірген еді [4, 146].

Сондай-ақ, Ресей Федерациясының көзірігі қолданыстағы Азаматтық кодексінің 65.1-бабы «Корпоративті және унитарлы заңды тұлғалар» деп аталады және осы баптың 1-тармағында ресейлік азаматтық құқық бойынша корпорация деп танылатын үйімдардың тізімі берілген:

«1. Құрылтайшылары (қатысуышылары) оған қатысу (мүше болу) құқығын иеленсе және осы Кодекстің 65.3-бабының 1-тармағына сәйкес олардың жоғарғы органдарын қалыптастырыған ретте ол заңды тұлға, корпоративті заңды тұлға (корпорация) болып табылады. Бұлардың санатына шаруашылық серіктестіктер мен қоғамдар, шаруа (фермерлік) қожалықтары, шаруашылық әріптестіктер, ондірістік және тұтыну кооперативтері, қоғамдық үйімдар, қауымдастықтар (одактар), жылжымайтын мүлік меншік иелерінің серіктестігі, Ресей Федерациясындағы казак қоғамдарының мемлекеттік тіркеліміне енгізілген казактар қоғамы, сондай-ақ Ресей Федерациясының саны аз жергілікті халықтарының курган қоғамдары жатқызылады.

Құрылтайшылары олардың қатысуышылары болмайтын және оларға мүшелік құқығын алмайтын заңды тұлғалар, унитарлы заңды тұлғалар болып табылады. Бұлардың санатына мемлекеттік және муниципалды унитарлы қәсіпорындар, корлар, мекемелер, автономды коммерциялық емес үйімдар, діни үйімдар, жария құқықтық компаниялар жатқызылады.».

Байқаганымыздай, коммерциялық үйімдармен катар коммерциялық емес үйімдардың да бірқатары ресейлік заңнамада корпорациялар санатына жатқызылған. Ресейлік азаматтық кодекске осы өзгерістердің енгізуге байланысты әзірлеу тобын басқарған Е.А. Суханов, коммерциялық емес корпорацияларға қатысу әрдайым мүшелік

қатынастар туындауды дегенді білдіретіндігін, сондай-ақ ортақ мақсаттарына қол жеткізу үшін олардың мұлкін басқарудың да (мысалы, жалпы жиналыста қатысушылардың үйымның мұлкін қалыптастыру және пайдаланудың принциптерін айқындау құқығы, корпорацияның жылдық есептері мен бухгалтерлік баланстарын бекітуі, мұліктік қызметі жайлы акпараттар алулары және оның басқару органдарының азаматтық-құқықтық салдарлары болатын шешімдерінің күшін жоюды талап етуі, корпорацияның жасасқан мәмілелерін даулауға және оған келтірілген залалдың орнын толтыруды талап етуге және т.б.) жүргізілетіндігін айтады [5, 147].

Коммерциялық емес заңды тұлғалардың кейір нысандарын корпорация санатына жатқызуға болатындығын қуаттайтын және бұл нысандардағы үйымдардың құрылтайшылары (қатысушылары) арасында әралуан корпоративтік даулардың туындаудындығына «Казахстанский ПЕН-центр» қоғамдық бірлестігіндегі дауга байланысты 2013 жылдың 02 сәуіріндегі Алматы қаласындағы мамандандырылған ауданааралық экономикалық сотының №2-882/13 шешімін айғақ ретінде айтуда болады. Бұл дауда «Казахстанский ПЕН-центр» қоғамдық бірлестігіне тиесілі ғимараттың жеке кәсіпкерге тегін сыйға тартылып кетуі талап қоюшының сотқа жүгінуіне себеп болған. Сондай-ақ мұндағы сый алушы-жеке кәсіпкердің біrmезетте «Казахстанский ПЕН-центр» қоғамдық бірлестігінің президенті болып қызмет етуі, мұлікті иеліктен шығарудың тиісті рәсімдерінің сакталмауы, сыйға алынған атталған ғимараттың кейіннен, 230 млн. теңгеге сатылу фактілерін осы істегі қызықты жайттар ретінде атаяуға болады.

Негізі, корпорация, корпоративтік қатынас, корпоративтік дау үғымдарына қандай мазмұн берілетіндігінің нактыланған айқын болуы құқықколдану тәжірибесі үшін аса маңызды жайт. Мысалы, Алматы қаласындағы мамандандырылған ауданааралық экономикалық сотының 2015 жылдың 23 ақпанындағы үйгарымымен істі қараушы судья, «ДЕЛЬТА-Стройгрупп» ЖШС-ті банкроттық іс басқарушының осы серікtestіktің құрылтайшысы Т-ны субсидиарлы жауаптылық тарту туралы талап-арызын өз өндірісіне қабылдаудан бас тартқан. Өзінің мұндай байламын сот атап болған істің

корпоративтік дауга жатпайтындығымен негізделеген.

Содай-ақдәлосындаудайбайламдарды, Алматы облыстық мамандандырылған ауданааралық экономикалық сотының 2015 жылдың 24 сәуіріндегі үйгарымынанда кездестіруге болады. Бұл істе де сот, серікtestіktің жалғыз құрылтайшысын субсидиарлы жауаптылық тарту туралы банкроттық іс басқарушының талап-арызын өндіріске қабылдаудан бастартқан және бұл жағдайда да сот, мұны атап болған істің корпоративтік даулар санатына жатқызылмайтындығымен дәйектеген.

Дегенмен, өзге кейбір дәл осындағы істер бойынша экономикалық соттың талап-арызды өндіріске қабылдаған, шешім шығарған фактілері де кездеседі. Мысалы, Алматы қаласындағы мамандандырылған ауданааралық экономикалық сотының 2015 жылдың 16 сәуіріндегі шешіміне назар аударсак. Бұл істе де «БАКСМАР-Казахстан» ЖШС-нің банкроттық іс басқарушысы осы серікtestіktің екі құрылтайшысы-жеке тұлғалар З., мен Д-ны субсидиарлы жауаптылық тарту туралы талап-арызымен сотқа жүгінген. Сот істі өндіріске қабылдаған, мазмұны бойынша қараша нәтижесінде өз шешімін шығарған. Осы мазмұндағы талап-арыздарды өндіріске қабылдау фактілері өзге соттардан да кездестіруге болады. Мысалы, Қостанай қаласындағы соттар тәжірибесіне назар аударлық «Вербена» ЖШС-нің банкроттық іс басқарушысы осы серікtestіktің құрылтайшылары-жеке тұлғалар Б., В., және М-ды субсидиарлы жауаптылық тарту туралы талап-арызымен Қостанай қалалық мамандандырылған ауданааралық экономикалық сотына жүгінген. Сот талап-арызды 2015 жылдың 11 маусымындағы үйгарымымен өз өндірісіне қабылдаған. Сипатталған бұл жайттардан, атап болған сауал жөніндегі сот тәжірибесінің ел аумағында екі бағытта дамып жатқандығын анфаруға болады. Осы себепті де, корпоративтік қатынас және олардан туындаудың корпоративтік даулардың мазмұнның накты айқын болуы құқықколдану тәжірибесі үшін аса маңызды.

Енді корпорация үғымына зерттеушілер тарапынан қандай мағына берілетіндігіне назар аударсак. АҚШ-тың Жоғарғы Сотында 1819 жылы қаралған The Trustees of Dartmouth College v. Woodward дауында сот, корпорацияны сипаттауда келесідей сөйлемдерді

колданады: "...A corporation is an artificial being, invisible, intangible, and existing only in contemplation of law. Being the mere creature of law, it possesses only those properties which the charter of its creation confers upon it, either expressly or as incidental to its very existence (...Корпорация бұл көзге көрінбейтін, қол тигізіп ұстауға болмайтын және қағаз (зан) парактарында көрсетілетін жасанды құбылыс. Заннаманың туындысы болуы себепті, ол өзін құру туралы жарғыда қарастырылған немесе жұмыс істеуі үшін қажетті мұліктердің ғана меншік иесі бола алады...)." [5].

Ал, Е.Суханов корпорацияға келесідей анықтама ұсынады: «... под корпорацией в российском праве следует понимать юридическое лицо – коммерческую или некоммерческую организацию, созданную участниками на основании договора для достижения общей цели путем объединения и совместного использования имущественных взносов на началах членства» [4, 43].

Сондай-ак, Е. Суханов өзінің еңбегінде азаматтық құқықтың көптеген институттары және әралуан тарауларымен салыстырганда корпоративтік құқықтың «бірінші кезекте, жекелеген тұлғалардың дербес өзіндік мұдделерін қанагаттандыру мен коргауды мақсат етпей, бірнеше тұлғаларға ортақ мұдделермен шұғылданатындығын..» және осы ерекшелігі оны азаматтық құқықтың аясындағы жеке бір тарауға бөліп шығаруға мүмкіндік беретіндігі жайлы пікір білдірген неміс зерттеушілерінің пайымдарын келтіреді. Осы себепті де, О.Ф. Гиркенің заманынан бергі батыс европалық құқық жүйелерінде корпоративтік құқықты «бірлесу құқығы» (Gemeinschaftsrecht), «жеке құқық аясындағы әріптестік құқығы» (privatrechtliches Kooperationsrecht) деп сипаттап келгендейгінде алға тартады [4, 47].

Батыс Еуропа елдеріндегі корпоративтік құқықтың пәнінің әдетте, тәмендегілерден тұратындығы айтылады: - корпорация қатысуышыларының бір-бірімен болатын және бір тараптан, қатысуышылар ал, екінші тараптан, жалпылай корпорация болатын ішкі қарым-қатынастары; - өкілдік және корпорацияның атынан айналымға қатысадын өзге де жағдайларын, сондай-ақ корпорацияның және оның несие берушілерінің арасындағы қатынастарды (бұған банкроттықты да қамтитын жауаптылықта кіреді) қоса алғандағы, корпо-

рация мен үшінші тұлғалардың арасындағы қарым-қатынастардағы корпорацияның құқықтық мәртебесін рәсімдейтін сыртқы жеке құқықтық қарым-қатынастар; - концерн және (немесе) холдингерді құрайтын негізгі және еншілес ұйым, не өзге де «өзара байланысты кәсіпорындар» болып табылатын капитал бірлестігі нысанындағы коммерциялық корпорациялардың өзара қарым-қатынастары [4, 47-48].

Осы тұста англо-американдық құқық жүйесіндегі корпоративтік құқықтың сипаттамасына да тоқтала кетсең. Англо-американдық корпоративтік құқықтың пәніне тек кәсіпкерлік корпорациялардың (business corporations), холдингердің және олардың қатысуышыларының қатынастары ғана енеді. Мұнда ең алдымен корпоративтік құқықтың пәніне коммерциялық корпорация қатысуышыларының (shareholders, бұлар әдетте, инвестор ретінде қаралады) және корпоративтік менеджменттің яғни, директорлар кеңесі (board of directors) мен корпорацияны басқаратын өзге де басшылардың (corporate officers) арасындағы қарым-қатынастар, сондай-ак корпорация қатысуышыларының бір-бірімен қатынасы және жалпылай, корпорациямен қатынасы енеді. Сонымен бірге, корпорацияның және оның клиенттерінің арасындағы қатынастар да корпоративтік құқықтың пәні ретінде қарастырылады. Мұндағы корпорация клиенті (corporate clients, suppliers) санатына тауар жеткізушилерді, заем шарттары бойынша несие берушілерді (банктерді) және еңбек шарттары бойынша жұмыс істейтін жұмысшыларды жатқызады. Сондай-ак несие берушілердің (үшінші тұлғалардың) алдындағы міндеттемелер бойынша корпорацияның, оның басшыларының (директорларының) және қатысуышыларының жауаптылығы мәселесінің де корпоративтік құқықтың пәніне жататындығы англо-американдық құқықта даусыз мәселе болып есептеледі [4,48].

Е.В. Воскресенская корпорацияға келесідей белгілердің тән екендігін білдіреді:

- 1) корпорация занды тұлға болып табылады;
- 2) корпорация құқықтың субъектісі болып табылатын жеке және занды тұлғалардың одағы немесе бірлестігі;
- 3) корпорацияның еркін оған мүше қатысуышылардың ортақ еркімен айқындалады;
- 4) корпорация занды тұлға ретінде қатысуышылар құрамының өзгеруіне

карамастан сакталынып қалады; 5) корпорация бұл қатысушылардың бірлестігі ғана емес, сонымен бірге олардың мүлкінің де бірлестігі; 6) қатысушының салған үлесі корпорацияға тиесілі болады;.. [6, 25-26].

Занды тұлғаларға қатысты ресейлік азаматтық заңнаманы жетілдірудін келесідей мәселелерді шешуге бағытталуы тиіс екендігі жайлы пікірлер білдірілген еді: 1) корпоративтік заңнаманың тұрактылығы мен айқындылығын қамтамасыз етуге; 2) экономиканы дамыту мен оның тиімділігін арттыру жолында қойылатын құқықтық тосқауылдарды жоюға; 3) корпоративтік қатынастарға қатысушылардың құқықтары мен зәни мұдделерінің тиісті деңгейде қорғалуын қамтамасыз етуге [7,100].

Корпоративтік қатынас ұғымына қатысты білдірілген барлық пікір-ұстанымдарды жалпылай алғанда, М.К. Сулейменов З топқа бөліп көрсетуге болатындығын айтады: 1) бұл корпоративтік ұйымдарда туындастын ішкі қатынастар; 2) бұл тек ішкі қатынастарды ғана емес, сонымен бірге корпорацияның занды тұлға ретіндегі қызметінен туындастын сыртқы қатынастарды да білдіреді; 3) бұл ортақ мәссаңтарға қол жеткізуге бағытталған қатынастар яғни, корпоративтік ұйымдардағы қатынастар және ортақ меншік қатынастары және т.б. [8,19]. Осылай дей келе, аталған зерттеуші келесідей тұлғалардың яғни, 1) корпоративтік ұйымның құрылтайшыларының (қатысушыларының) арасындағы және 2) корпоративтік ұйым мен оның құрылтайшыларының (қатысушыларының) араларындағы корпоративтік ұйымдарға мүшеліктен немесе оларды басқарудан туындастын ұйымның ішкі (олардың бір бөлігін) азаматтық құқықтық қатынастарын корпоративтік қатынастар ретінде сипаттайды [8,44].

Сонымен, корпоративтік құқықтың көздейтін басты мәссаңы не болмақ? Басты мәссаңы құрылтайшыларын, жұмысшыларын, тұтынушыларын, жергілікті қауымдастықтар сияқты үшінші тараптарды қоса алғандағы фирмалық қызметі әсер ететін барлық тұлғалардың мұддесін корғау болып табылады [9, 28]. Жалпылай алғанда, корпоративтік құқық басты екі функцияны атқарады: біріншіден, корпоративтік ұйымдардың нысанын айқындалап, оларды реттейтін ережелерді бекітеді; екіншіден, бақылау пакетіне ие

құрылтайшылар мен басқаруышы органдардың, ұсак үлеске ие құрылтайшылар мен несие берушілердің мұдделерінің қақтығысын бақылауда ұстайды. Осы сыңды дауларды экономисттер қолданатын ‘agency problems’ немесе ‘principal-agent’ терминдерімен сипаттауға болады. Әдетте, экономика саласының мамандары бір тараптың мүліктік жағдайы екінші тараптың қандай іс-кимылға баратындығына тәуелді болатын жағдайларды ‘agency problem’ сөзімен сипаттайды. Осы тұста, агентті өзінің пайдастына емес, сенім білдірушінің пайдастына әрекет етуге ынталандыру мүндағы басты мәселе болып табылады [9, 35].

Еуропалық Одақшөнберіндекорпоративтік құқықтың мазмұнын құрайтын ережелерді бірыңғайландыру арнайы ұсыныстарды (директив) әзірлеу жолымен жүргізілуде. Белгілі бір саяулға қатысты арнайы ұсыныс әзірленеді және ондагы ережелерді ұлттық заңнамаға ендиру ұсынылады [10, 13].

Дегенмен, 2003 жылдың 21 мамырындағы іс-кимылдар Жоспарында Комиссия корпоративтік құқықты «түбебейлі бірыңғайландыру» идеясынан бір жолата бас тартады. Осы, іс-кимылдар Жоспарында екі міндет қойылған болатын: 1) акционерлер мен үшінші тұлғалардың құқығының тиімді және сапалы қорғалуын қамтамасыз ету; 2) корпоративтік басқаруды жетілдіру, қолданыстағы директивтерді женилдетеу жолдары арқылы еуропалық кәсіпорындардың бәсеке қабілеттілігін арттыру [11,101].

Бұдан әріде, қолданыстагы заңнаманың жетілдіруді талап ететін тұстарына тоқтала кетсек:

(1) 2015 жылдың 1 шілдесіндегі «Казахстанская правда» газетінде келесідей мазмұндағы хабарландыру жарық көрді:

«Вниманию дольщиков жилого комплекса “Экспо Таун” компании “Азбука Жилья”!!! Ввиду отсутствия денежных средств у компании «Азбука Жилья» на строительства данного жилого комплекса, на прошлом заседании межведомственной комиссии в акимате было рекомендовано дольщикам ЖК “Экспо Таун” организовать ЖСК и привлечь другого застройщика для строительства жилого комплекса. На следующем заседании объект будет признан проблемным и впоследствии передан судом в пользу ЖСК. В связи с чем всем дольщикам для вступления в ЖСК необходимо обратиться по телефонам...» [12,11].

Осы ретте, Ресей Федерациясының Конституциялық Сотының 2012 жылдың 23 сәуіріндегі №10-П қаулысында сипатталған байламдарға назар аударсак [13]. Атап айтқанда, аталған қаулының қабылдануына Е.Н. Эрлих есімді жеке тұлғаның «Ресей Федерациясындағы халықты жұмыспен қамту туралы» Ресей Федерациясы Заңының 2-бабының «Құрылтайшылары (қатысушылары) бұл ұйымдардың мүлкіне қатысты ешбір мүліктік құқыкты сақтамайтын қоғамдық және діни ұйымдардың (бірлестіктердің), қайырымдылық және өзге де корлардың, заңды тұлғалардың бірлестігінің (қауымдастықтар мен одактардың) құрылтайшыларын (катысушыларын) қоспағанда, ұйымдардың құрылтайшылары (катысушылары) болып табылатын азаматтар жұмыспен қамтылған деп саналады» деген мазмұндағы онынши абзазының конституцияға сәйкестігін тексеруді сұраған өтініші негіз болған.

Ал, Е.Н. Эрлихтің мұндай өтінішпен жүргінуіне келесідей оқиға ықпал еткен. Е.Н. Эрлих 2010 жылдың 21 маусымы және 2011 жылдың 04 сәуірі аралығында жұмыссыздығына байланысты жәрдемакы алып келген. Бірақ, кейіннен аталған тұлғаның 2009 жылдың 23 қыркүйегінен бері тұргын-үй меншік иелері серіктестігінің құрылтайшысы екендігі мәлім болады. Осы себепті, бұрындары төленіп келген жәрдемакылардың заңсыз берілгендей жайлар акті толтырылады.

Сонымен, бұл істе тұргын-үй меншік иелері серіктестігінің құрылтайшысы (катысушысы) болып табылатын тұлғаны жұмыспен қамтылған деп санауга болатындығы не болмайтындығы жайлар мәселе қойылады. Бұл іс бойынша өз байламын білдірген қаулысында РФ Конституциялық Соты коммерциялық емес ұйым болып табылатын тұргын-үй меншік иелері серіктестігінің құрылтайшысын (катысушысын) жұмыссыз деп тануға тосқауыл келтіретіндігі себепті, «Ресей Федерациясындағы халықты жұмыспен қамту туралы» Ресей Федерациясы Заңының 2-бабының онынши абзазын конституцияға сәйкес емес деп таниды және бұл олқылықтың орнын толтыратын тиісті өзгерулер ресейлік аталған заңға 2012 жылдың желтоқсан айында енгізіледі.

Сондай-ақ, бұл сауалға ресейлік Конституциялық Сот 2013 жылдың 30 қантарындағы

№2-П қаулысында да қайта оралған. Нактырақ айтқанда, аталған қаулының қабылдануына «Русский кредит» құрылыс жинақ кооперативінің мүшесі (катысушысы) болып табылатын К.В. Чумакиннің өзін жұмыссыз деп танудан бас тартқан халықты жұмыспен қамту Орталығының әрекетін даулаган және заңның осы бөлігінің конституцияға сәйкестігін тексеруді сұраған өтініші ықпал еткен. Бұл істе де ресейлік Конституциялық Сот аталған азаматтың да жұмыссыз деп танылатындығын атап көрсетеді.

Енді, жоғарыда сипатталған оқиға бізде орын алса, мәселе калай өрбүі мүмкін. «Халықты жұмыспен қамту туралы» Қазақстан Республикасының колданыстағы 2001 жылдың 23 қантарындағы №149 Заңының 2-бабында «Құрылтайшылары (катысушылары) бұл ұйымдардың мүлкіне қатысты ешбір мүліктік құқыкты сақтамайтын қоғамдық бірлестіктердің, қоғамдық корлардың және діни бірлестіктердің құрылтайшыларын (катысушыларын) қоспағанда, ұйымдардың құрылтайшылары (катысушылары) болып табылатын азаматтар жұмыспен қамтылған деп саналады» деген мазмұндағы ресейлік заңның бұрынғы колданыстағы нормасына ұқсас құқыктық норма берілген. Сонымен бірге, колданыстағы отандық Азаматтық Кодекстің 36-бабының 2-тармағына сәйкес кооперативтер құрылтайшылары (катысушылары) ұйымның мүлкіне қатысты міндеттемелік құқыкторын сактап қалатын заңды тұлға санатына жатқызылған. Осы сипатталған пайымдарды басшылыққа алар болсак, тұргын-үй құрылыс кооперативінің құрылтайшысы (катысушысы) болып табылатын тұлғаны жұмыссыз деп санамауга толыктай негіз бар. Құқыққолданушыларға түсініктірек болуы үшін «Халықты жұмыспен қамту туралы» отандық Заңда аталған мәселені ашып көрсеткен жөн болар еді.

(2) Л.Чантuria әлемдік тәжірибеде корпоративтік қатынастарды құқыктық реттеудің екі үлгісінің барлығын айтады: біріншісінде, корпоративтік қатынастарды заң шығаруши заңмен жан-жақты реттейді және ол нормалардың басым болігі императивті болып келеді (нормативтік әдіс); ал, екінші әдісі бойынша жарғы арқылы реттестіру мүмкіндіктері кеңейтілмек және корпорацияның ішкі өміріне байланысты сауалдарды реттестіруге қатысты корпорация

құрылтайшыларына кең мүмкіндік беріледі (өзін-өзі реттеу әдісі немесе Self-enforcing model). Сондай-ак атаптап автор посткеңестік елдерде өзін-өзі реттеу моделіне басымдылық берілетіндігіне және мұның әралуан корпорацияларды құру және оларды басқаруға қатысты өзіндік қалыптасқан тәжірибесі жоқ посткеңестік елдер де бірқатар сауалдардың реттелмей қалуына әкелетіндігіне назар аударады [14, 66-67]. Келесі бір грузин зерттеушісі Бурдули Ираклий өз елінің басынан кешкен тәжірибесіне сүйене отырып, былай дейді: «..корпоративное право должно обращать огромное внимание на то обстоятельство, чтобы идея либерализма не стала предпосылкой бесконтрольности и распущенности. Это особенно опасно для таких стран с переходной экономикой, в которых нет или мало развита этика бизнеса, корпоративное управление, практика удовлетворения требований корпоративных кредиторов..» [15, 111].

2014 жылы Алматы облысы мамандандырылған ауданараптық экономикалық сотында қаралған № 2-1573/14 іске назар аударсак. Бұл іс бойынша талап қоюыш ретінде қатысқан Талдықорған қалалық прокуроры занды тұлғаны құру кезінде зандардың түзетуге келмейтін сипатта бұзылуына жол берілуіне байланысты «VDO Трансстрой» ЖШС-тіркеуді жарамсыз деп тануды және әділет басқармасының атаптап занды тұлғаны тіркеуге алу туралы 2005 жылғы №3-01-1449 бұйрығының күшін жоюды сұрап сотка жүгінеді.

Атаптап занды тұлғаның жалғыз құрылтайшысы Х. Р., есімді азамат болып шығады және ол өзінің танысы П.Ю., есімді азаматтың жұмысқа орналасуға көмектесемін деп жеке күзілік және өзге де құжаттарын сұрап алғандығын, өзінің ешбір занды тұлға құруға ниеті болмағандығын, құжаттарын тек жұмысқа орналасу үшін ғана бергендейгін жеткізеді.

Істі караушы сот ҚР АК 49-бабының 2-тармағының 2-тармақшасын басшылыққа ала отырып, «VDO Трансстрой» ЖШС тіркеуді жарамсыз деп тану туралы Талдықорған қалалық прокуроры тарапынан ұсынылған талап-арызды қанағаттандыруға толық негіз бар деген байламға келеді.

Занды тұлғаны құру кезінде зандардың түзетуге келмейтін сипатта бұзылуына

жол берілуіне байланысты занды тұлғаның мемлекеттік тіркеудің жарамсыз деп тануға байланысты дауларды сот тәжірибесінен жиі кездестіруге болады [16, 3].

Әдебиетте занды тұлғаларды мемлекеттік тіркеуге алудың басты мәні, үшінші тұлғалардың, яғни азаматтық құқықтық қатынасқа қатысушы барлық өзге тұлғалардың мүдделерінің корғалуына кепілдік беруде екендігі жайлы пікірлер айтылған [17, 87]. Осы ретте, занды тұлғаларды мемлекеттік тіркеуді реттейтін нормаларды қайта қатайту жөнінде ұсыныстар да білдірілуде [18, 27].

(3) Отандық зерттеушілер кіріс әкелетін коммерциялық емес ұйымдардың қызметін реттестірудің қажеттілігіне назар аударады. Сонымен бірге, ҚР АК 34-бабының 3-тармағындағы «қәсіпкерлік» сөзін «кіріс әкелетін» сөзіне алмастыруды ұсынады. Сондай-ак коммерциялық ұйымдардың коммерциялық емес ұйым және коммерциялық емес ұйымның коммерциялық ұйым болып кайта құрылуына жол берілмейтіндігі жайлы ережені де енгізуі ұсынады [19]. Зерттеушілер батыс европалық корпоративтік құқықтағы екі басты принципті келесідей сипаттайты: біріншісі, мүліктік айналым қатысушыларының құруына жол берілетін корпоративтік нысандардың жабық тізімде (numerus clausus) болуы, ал, екіншісі, несие берушілердің мүдделерінің корғалуы [17, 47].

(4) Теренірек жан-жақты реттеді талап ететін келесі бір мәселе ол, даулар болмак.

Судьялар отандық соттарда қаралатын корпоративтік даулардың ішінде келесідей екі түрінің аса өзекті екендігін айтуда: а) жалпы жиналыстың шешімдерінің зандылығына қатысты қатысушының дау айтуы; б) қатысушының когамның жасаскан мәмілелерінің жарамдылығын даулауы [20].

РФ қолданыстағы заннамасындағы ЖШК үшін қарастырылған жарғылық капитал сомасы (10 000 рубль) тым аз екендігіне назар аударылады. Алайда, бұл нысанды таңдаған шағын және орта кәсіпкерлікten субъектілерінің де мүдделері ескерілуі керектігі айтылады. Сонымен бірге, занды тұлғаның активтерінің жарияланған жарғылық капиталға сәйкес екендігі мемлекеттік органдар тарапынан бақылануы қажеттігі және сәйкесіздіктер айқындалған ретте құқықтық санкцияларды қарастыру керектігі де білдірілуде [21, 113].

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Ф.С. Карагусов «Основы корпоративного права и корпоративное законодательство Республики Казахстан»// Алматы. Издательство «Бастау». 2011. 27-28 параграф; С.И. Климкин «Корпорации и корпоративное право в Казахстане: Что включают в себя эти понятия» / <http://www.zakon.kz/4465785-korporacii-i-korporativnoe-pravo-v.html>
2. http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31219609
3. Ф.С. Карагусов. «Основные особенности развития корпоративного права в Республике Казахстан»// http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31665718
4. Е. Суханов. Сравнительное корпоративное право. – М.: Статут, 2014. 146-параг.
5. Arthur R. Pinto., Douglas M. Branson “Understanding Corporate Law” (4th ed., LexisNexis 2013). <http://www.lexisnexis.com/store/images/Supplements/284UnderCorporations.pdf>
6. Воскресенская Е.В. Корпоративное право России и Германии: сравнительно-правовое исследование: монография. СПб.: Астерион, 2010. 25-26 параграфтар.
7. Юридические лица в гражданском праве: юридические лица в российском гражданском праве (комерческие и некоммерческие организации) /отв.ред. В.Н. Литовкин, О.В. Гутников. – М.: Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве РФ, 2011. – 1024 с. 100-параг.
8. М.К. Сулейменов «Гражданское право и корпоративные отношения: проблемы теории и практики» // Гражданское право и корпоративные отношения: Материалы междунар.науч-практ. конф. В рамках ежегодных цивилистических чтений, посвященной 90-летию видного казахстанского ученого-цивилиста Ю.Г. Басина (Алматы, 13-14 мая 2013 г.) / Отв. Ред. М.К. Сулейменов. – Алматы, 2013. 19-параг.
9. The anatomy of Corporate law: a comparative and functional approach. Second Edition. By R. Kraakman, J. Armour, P. Davies, L. Enriques, H. Hansmann, G. Hertig, K. Hopt, H. Kanda, E. Rock. Oxford University Press, 2009. 28-параг.
10. Корпоративная реформа и гармонизация корпоративного законодательства России и ЕС / А.Астапович, О. Бестужева, Д. Вайнштейн, М.Гутброд, В. Дезер, К. Лёвшкина, В. Пыльцов. – 2-е изд., испр. – М.: Волтерс Клювер, 2007. 13-параг; Европейская корпоративное право / Е.А. Дубовицкая. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Волтерс Клювер, 2008. 63-70 парагтар.
11. Европейская корпоративное право / Е.А. Дубовицкая. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Волтерс Клювер, 2008. 101-параг.
12. «Казахстанская правда». Среда. 1 июля 2015 года. 11-параг.
13. http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_128931/
14. Л. Чантuria «Корпоративное право и корпоративные отношения (понятия для теории и практики)» // Гражданское право и корпоративные отношения: Материалы междунар.науч-практ. конф. В рамках ежегодных цивилистических чтений, посвященной 90-летию видного казахстанского ученого-цивилиста Ю.Г. Басина (Алматы, 13-14 мая 2013 г.) / Отв. Ред. М.К. Сулейменов. – Алматы, 2013. 66-67 парагтар.
15. Б. Ираклий «Современное грузинское корпоративное право как отрасль права» // Гражданское право и корпоративные отношения: Материалы междунар.науч-практ. конф. В рамках ежегодных цивилистических чтений, посвященной 90-летию видного казахстанского ученого-цивилиста Ю.Г. Басина (Алматы, 13-14 мая 2013 г.) / Отв. Ред. М.К. Сулейменов. – Алматы, 2013. 111- параг.
16. «На принципах верховенства закона». Казахстанская правда. 20 августа 2015 г. 3-параг.
17. Суханов Е.А. «Проблемы реформирования Гражданского кодекса России: Избранные труды 2008-2012 гг.». – М.: Статут, 2013. 87-параг.
18. «Фантомы экономики». Казахстанская правда. 07 августа 2015 года. 27-параг.
19. www.arbitrage.kz/download_1470
20. «О судебной практике рассмотрения дел о корпоративных спорах». Кунадилова К. // «Параграф» акпардатық жүйесі.
21. Юридические лица в гражданском праве: юридические лица в российском гражданском праве (комерческие и некоммерческие организации) /отв.ред. В.Н. Литовкин, О.В. Гутников. – М.: Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве РФ, 2011. – 1024 с. 113-параг.